

ПРОДУКТИВНІСТЬ АФІКСАЦІЇ В ЮРИДИЧНІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ

У статті досліджено особливості та продуктивність афіксального словотвору німецької мови. На матеріалі юридичної термінології було виявлено продуктивність суфіксів, префіксів та афіксоїдів у різних тематичних групах. Проаналізовано основні тенденції утворення нових термінів на сучасному етапі функціонування мови.

Ключові слова термін, продуктивність, афікси (суфікси, префікси), афіксоїди.

Утворення нових слів – не просто засіб розширення словника мови, а і детермінант її майбутнього. Кожне явище або елемент нашої реальності отримує свою назву, потрапляючи у комунікативну дійсність. У сучасному світі мало що залишається поза увагою мовної концептуальної системи, а відтак і можливості нашого осягнення. Мовні новоутворення постійно виникають. Перш за все це стосується різних сфер науки та діяльності людини, де вона постійно стикається з чимось новим, що потребує назви для подальшого врегулювання відносин, у нашому випадку правових.

«Слово – вихідний матеріал законодавства і нормотворчості в цілому. Воно виступає засобом передавання думки, ідей законодавця. За допомогою слів створюється текст права, набуваючи форми, матеріалізуючись у правові норми» [3, с. 172].

З розвитком правничої науки збільшилась також її специфічна лексика, тобто термінологія. Під *терміном* розуміють слово або словосполучення спеціальної (наукової, технічної, і т. п.) мови, створене (прийняте, запозичене і т. п.) для точного вираження спеціальних понять та позначень спеціальних предметів [5, с. 474]. Серед ознак терміна основними вважаються системність (систематичність), однозначність, точність, стилістична нейтральність, лаконічність, відсутність емоційної чи експресивної вираженості.

Юридична сфера нині користується найбільшим попитом на ринку перекладу, але попри те термінологія цієї науки є не найлегшою в перекладі. Юридичний термін як такий має формальний та змістовий аспект. При перекладі варто враховувати перш за все змістове наповнення термінологічної оболонки, добираючи еквівалентні поняття, але формальне існування терміна як слова є не менш актуальною темою для дослідження стану та тенденцій розвитку певної мовної системи.

Об'єктивно можна говорити про *продуктивність* певного виду словотвору, у нашому випадку афіксального, та проводити відповідні аналітичні дослідження, перед тим визначившись, що власне вкладено у це поняття: *продуктивний* – це той, що є зразком (моделлю) формування нового слова та словоформ [5, с. 365].

Актуальність теми зумовлена перш за все тим, що дослідження такого типу систематизують знання про мову, поглиблюють розуміння специфіки мислення її носіїв та загальних мовних процесів на сучасному етапі. Статистичні дані є не менш

важливими і для майбутнього. Програми машинного перекладу та розпізнавання мовлення базуються на частотних даних та продуктивних моделях словотвору для формування вихідного тексту (SBMT та ін.).

Метою даної статті є загальний огляд, виявлення особливостей афіксального словотвору у німецькій мові та продуктивних словотворчих моделей.

Предметом дослідження стали особливості афіксального словотвору та його продуктивність. Аналіз було здійснено на матеріалі німецько-російського юридичного словника на 46 тисяч слів та словосполучень [4], які стали **об'єктом дослідження**. До уваги бралися в першу чергу *іменники та словосполучення на їх основі*.

Одиницею афіксального словотвору є *афікс* (від лат. affixus — прикріплений) — службова морфема, мінімальний будівельний матеріал мови, що прикріплюється до кореня слова під час процесів морфологічної деривації, і служить перетворенню кореня для граматичних і словотворчих цілей; частина слова, яка протистоїть кореню і несе у собі граматичні та/або словотворчі значення [5, с. 61].

Проаналізуємо продуктивність афіксів у юридичних термінах, розглянувши суфікси та префікси іменників і прикметників та звернувши увагу на таке поняття як афіксоїди.

Нові іменники (в тому числі й конкретно терміни) утворюються за схемами «*основа (іменник, прикметник, дієслово) + суфікс*» та «*префікс + основа (іменник, дієслово)*» [1, с. 70].

Як зазначено у словнику лінгвістичних термінів, *суфікс* – післякоренева афіксальна морфема, що виділяється у складі словоформи [5, с. 464].

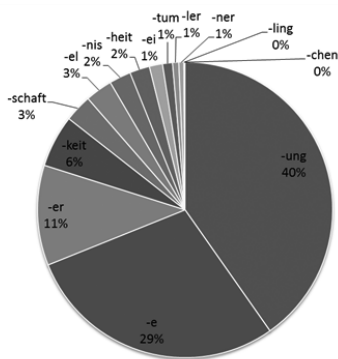

Рис. 1. Продуктивність власне німецьких іменникових суфіксів

Результати загальної продуктивності власне німецьких іменникових суфіксів наведено на рис. 1. Як бачимо, найпродуктивнішими є суфікси –ung (40%), –e (29%) та –er (11%).

Відповідно на рис. 2 показана продуктивність іменникових суфіксів іншомовного походження, де найбільший відсоток у суфіксів -(t)ion(25%), -at(15%) та -ie(12%).

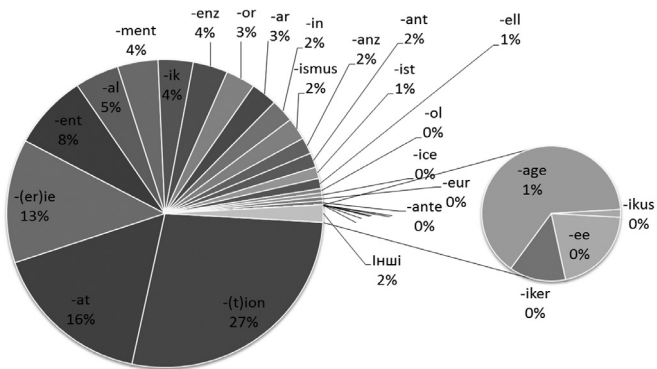

Рис. 2. Продуктивність іменникових суфіксів іншомовного походження

Німецькі суфікси можуть одночасно мати декілька різних значень. Крім того вони детермінують рід іменника, на протипагу префіксам, які мають в основному семантичне навантаження [2, с. 14]. Проте в ході дослідження вдалось виявити тематичні групи термінологічної лексики. Однією з найчисельніших є суфікси для утворення абстрактних понять (якість, властивість, стан, процес), понять зі значенням колективності, установ (цифра в дужках тут і надалі позначає продуктивність суфікса):

-ung (6854): *Ablehnung* – заперечення, *Grenzschießung* – закриття кордонів, *Prozesseinleitung* – початок судового процесу; **-keit** (971): *Schlüssigkeit* – переконливість, *Oberherrlichkeit* – верховна влада; **-schaft** (509): *Ersatzpflegschaft* – додаткове опікування, *Oberste Staatsanwaltschaft* – Верховна прокуратура; **-(er)ie** (377): *Kriminalsoziologie* – кримінальна соціологія, *Präventologie* – наука запобігання (злочинності), *Bundesgendarmarie* – федеральна жандармерія (Австрія); **-heit** (370): *Gerichtskostenfreiheit* – звільнення від судових витрат, *Gerichtshoheit* – судова влада; **-ei** (247): *Polizei* – поліція, *Quertreiberei* – інтриги; **-al** (131) (*також суфікс для утворення прикметників від запозичених слів): *Entschädigungskapital* – капітал для відшкодування збитків, *Verwaltungspersonal* – управлінський персонал; *interkantonal* – міжкантонний, *kollegial* – колегіальний; **-ik** (104): *Strafpolitik* – карна політика, *Strafrechtsdogmatik* – кримінально-правова догматика; **-ismus** (67): *Absentismus* – ухилення від виконання громадянських обов'язків, *demokratischer Zentralismus* – демократичний централізм; **-age** (34): *Handelsarbitrage* – арбітраж у справах торговельних конфліктів, *Militärsplionage* – військовий шпіонаж, *Prozeßsabotage* – саботування процесу; **-ee** (11): *Stadtexekutivkomitee* – міський виконавчий комітет, *Okkupationsarmee* – окупаційна армія;

Другою групою є суфікси на позначення осіб, діяльності, роду занять, походження. Наведемо приклади найпродуктивніших з них:

-er (1868): *Besitzer* – власник, *Regressschuldner* – регресивний боржник, *Erpresser* – вимагач; **-ent** (227): *Produzent* – виробник, *Revident* – ревізор;

-ler (116): *Arbeitsrechtler* – фахівець у сфері трудового права, *Gewerkschaftler* – профсоюзний робітник; **-ner** (93): *Partner* – партнер, *Schuldner* – боржник; **-or** (88): *Arbeitsinspektor* – інспектор праці, *Terror* – терор; **-ar** (78): *Fiduziar* – довірена особа, *Referendar* – стажер; **-ant** (44): *Denunziant* – донощик, *Rechtspraktikant* – юрист-стажер; **-ist** (35): *Kriminalist* – криміналіст, *Neutralist* – прибічник нейтралітету; **-ling** (21): *Häftling* – арештант, *Militärflüchtling* – дезертир; **-eur** (12): *Ambassadeur* – посол, *Deserteur* – дезертир; **-ice** (12): *Komplize* – спільник; **-iker** (7): *Alkoholiker* – людина з алкогольною залежністю; **-ikus** (1): *Syndikus* – синдик(адвокат).

Третю групу репрезентують суфікси іменників, які означають *предмети, приміщення, установи* тощо:

-e (4878): *Abfertigungsbehörde* – митниця, *Abstammungsklage* – позов на встановлення особи; **-(t)ion** (796): *Interpellation* – запит, протест, *Strangulation* – задушення; **-at** (478): *Regressat* – регресат, *Schiffszertifikat* – судовий сертифікат, *Nuntiat* – відповідач, *Präjudikat* – прецедент; **-nis** (406): *Rechtsunkenntnis* – юридична непоінформованість, *Schankerlaubnis* – дозвіл на продаж спиртних напоїв; **-tum** (184): *Schuldner Eigentum* – майно боржника, *Tatsachenirrtum* – фактична помилка; **-ur** (122): *Kontrassignatur* – контраасигнація, *Fahrspur* – слід транспортного засобу; **-ment** (120): *Testament* – заповіт, *Blankoindossament* – бланковий індосамент; **-enz** (103): *Round-table-Konferenz* – конференція круглого столу, *Schmutzkonzurrenz* – нечесна конкуренція; **-in** (70): *Doktrin* – доктрина, *Disziplin* – дисципліна; **-anz** (50): *Gerichtsinstanz* – судова інстанція, *Ordnanz* – розпорядження; **-ell** (31): *Resozialisierungsmodell* – модель ресоціалізації; **-ose** (28): *Prognose* – прогноз, *kriminologische Diagnose* – діагноз; **-ol** (13): *Angebotsmonopol* – монополія продавців; **-ante** (12): *wesentliche Determinante* – вагомий детермінуючий фактор, *Handlungsvariante* – варіант поведінки, *Konstituante* – установчі збори.

Непродуктивними або малопродуктивними для юридичної термінології є суфікси *-an*, *-bold*, *-lein*, *-chen*, *-ian*, *-aille*, *-alie*, *-ette*, *-ität*, *-itis*, *-ade*, *-arium*.

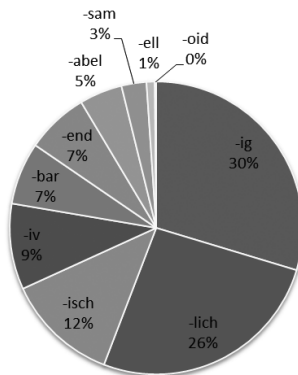

Рис. 3. Продуктивність прикметникових суфіксів

Не варто залишати без уваги й прикметники, які можуть виступати в якості термінів як самостійно, так і у складі словосполучень. Розглянемо продуктивні прикметникові суфікси у групах за їх походженням (рис. 3).

Серед власне німецьких прикметникових суфіксів, що означають *пасивну можливість, приналежність до чогось, відносність* найпродуктивнішими є:

-ig (194): *wehrpflichtig* – військовозобов’язаний, *aufsichtspflichtig* – відповідальний за нагляд, *aktenkundig* – підтверджений документально, *beweiskräftig* – той, який має силу доказу; **-lich** (171):: *dinglich* – речовий, *erweislich* – той, який можна довести, *gemeinschaftlich* – колективний; **-isch** (81): *annexionistisch* – загарбницький, *deklaratorisch* – декларативний, *dogmatisch* – догматичний; **-bar** (45): *materiell haltbar sein* – нести матеріальну відповідальність, *strafbar* – карний; **-end** (45): *unzureichend* – недостатній, *verdachterregend* – підозрілий. **-sam** (18): *rechtswirksam* – законний, *unwirksam* – недійсний.

Найбільш продуктивними прикметниковими суфіксами іншомовного походження у німецькій юридичній термінології є:

-iv (62): *offensiv* – агресивний, *prohibitiv* – заборонений; **-ell** (31): *kriminell* – кримінальний, *notariell* – нотаріальний; **-abel** (6): *dispensabel* – той, який можна відмінити, *inappellabel* – той, який не підлягає оскарженню; **-oid** (1): *schizoid* – шизоїдний.

Непродуктивні для даної лексичної категорії: *-lei*, *-fach*, *-esk*.

Другим важливим типом афіксів є *префікс* (префіксальна морфема) – докоренева афіксальна морфема у складі словоформи, яка має переважно словотворчий характер [6, с. 351]. Продуктивність цього типу афіксів наведено на рис. 4.

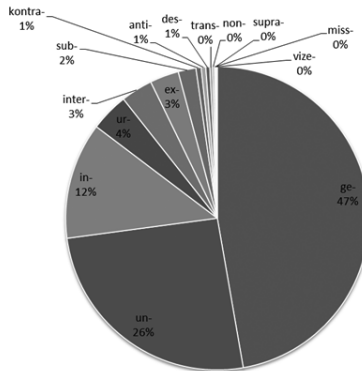

Рис. 4. Продуктивність німецьких префіксів

Серед власне німецьких префіксів іменників найвищу продуктивність зафіксовано у сфікса **un-**, який має заперечне значення. Проте у німецькій мові є й низка інших:

un- (839): *Unabänderlichkeit* – незмінність, стабільність, *Unabgestimmtheit* – неузгодженість; **in-** (407): *Inhaftnahme* – арешт, *Inhaber* – власник; **inter-**(111): *Interdependenztheorie* – теорія взаємозалежності, *Interlokution* – тимчасове рішення;

ur- (133): *Urheber* – ініціатор, винуватець, *Urkunde* – документ, акт, грамота; **ex-** (101): *Exekutionsordnung* – порядок примусового виконання судових рішень, *Exmission* – примусове виселення; **sub-** (62): *Submission* – підпорядкованість, підлеглість, *Subordination* – субординація; **kontra-** (18): *Kontrahent* – контрагент; **anti-** (16): *Antiarbeitsgesetzgebung* – антиробітниче законодавство, *Antisemitismus* – антисемітизм; **des-** (14): *Desannexion* – відміна анексії, *Desintegration der Gesellschaft* – дезінтеграція суспільства; **trans-** (9): *Transaktion* – договір, *Transmission* – передача прав та обов'язків; **non-** (7): *Nonvalenz* – неплатоспроможність; **miss-** (4): *Misshandlung* – нанесення тілесних ушкоджень, *Missetat* – злочин; **supra-** (3): *supranationales Organ* – наднаціональний орган; **vize-** (3): *Vizekanzler* – віце-канцлер, *Vizekonsul* – віце-консул, *Vizepräsident* – віце-президент.

Непродуктивними або малопродуктивними є: *erz-*, *bi-*, *prä-*, *pro-*, *ultra-*, *infra-*, *para-*, *super-*.

Окремо розглянемо німецький афікс *ge-*, який виступає як іменниковим префіксом, так і циркумфіксом – дискретною морфемою [1, с. 89]. Загальна продуктивність афікса сягає 1548 одиниць. Прикладами іменників, утворених за допомогою цього префікса, можуть слугувати наступні слова: *Gebietserwerbung* – присвоєння території, *Gebot* – наказ. Наступний приклад – *Geächtete* (особа, яка знаходиться поза законом) – є субстантивацією форми минулого часу дієслова *ächtchen/ächtchen* (*ge+ächt+et*), де афікс *ge-* виступає у ролі так званого циркумфікса.

До сьогодні дискусійним залишається поняття «афіксоїд» або «напівафікс», існування яких подекуди взагалі заперечується деякими дослідниками. Розуміння самого явища та використання даного терміна зумовлює виникнення нового питання, з чим саме ми маємо справу – зі складним словом, утвореним складанням основ, чи з деривацією, тобто використанням афіксального словотвору. Погоджуючись з Х. Ельзен [1, с. 67], зазначимо, що різниця між «афіксом» та «напівафіксом» криється в еволюції значення певної семи від метафоричного до більш загального. Ці зміни носять системний характер і підтверджуються чисельними прикладами досліджень, у ході яких «напівафіксами» прийнято вважати елементи, що знаходяться на межі між компонентами складного слова та власне афіксами. У мовній системі все ще простежується вільний незалежний відповідник цьому елементу, але з огляду на внутрішній зв'язок між компонентами слова стає очевидним, що «напівафікс» втратив свою рівноправність і повнозначність. Для прикладу німецьке слово *Grundrecht*, яке у словнику юридичної термінології [4] подається у двох перекладах:

- 1) основне право
- 2) право, пов'язане із земельною власністю

Беручи до уваги другий варіант перекладу, зауважимо, що маємо справу з двома повнозначними основами, компонентами складного слова – *Grund* (земля) та *Recht* (право). Такий вид словотвору німецька морфологія визначає як «детермінативний композитум» (нім. *Determinativkompositum*) [1, с. 69], що означає взаємний зв'язок між двома компонентами: перший елемент вказує на специфічність, уточнює другий.

Перший же варіант наряду з іншими чисельними прикладами, виступаючи продуктивним елементом у системі німецького словотвору, свідчить про ослаблення

основного значення, а в результаті й видозміни зв'язку між компонентами у новоутвореній лексичній одиниці. На основі такої семантичної еволюції маємо підстави говорити про «напівафікс» та його різновиди – *суфіксоїди/напівсуфікси* та *префіксоїди/напівпрефікси*.

Отже у ході дослідження було виявлено наступні продуктивні суфіксоїди та префіксоїди, серед яких виділяється група зі значенням колективності (- gut, -kraft, -wesen, -zeug) та інші афіксоїди (рис. 5):

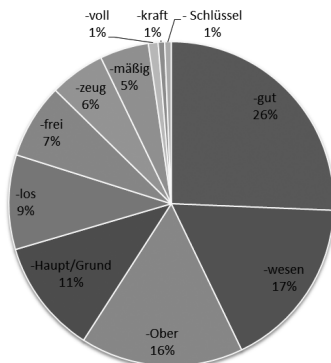

Рис. 5. Продуктивність німецьких афіксоїдів/напівафіксів

-gut (79): Marktgut – ринковий товар, Pfandgut – закладена річ, Privatgut – приватна власність; **-wesen** (53): Bildungs- und Erziehungswesen – система освіти та виховання, Fahndungswesen – розшук; **-los** (29): відсутність чогось: erwerbslos – безробітний, gefahrlos – безпечний; **-frei** (23): gebührenfrei – безмитний, вільний від податків, lastenfrei – необтяжений; **-zeug** (17): gefährliches Werkzeug – небезпечне знаряддя, in Fahndung stehendes Fahrzeug – транспортний засіб, що знаходиться у розшуку; **-mäßig** (15): rechtmäßig – правомірний, verhältnismäßig – відносний; **-kraft** (2): Arbeitskraft – робоча сила, Aushilfskraft – тимчасова робота; **-voll** (3): gefahrvoll – небезпечний, verantwortungsvoll – відповідальний;

-Haupt/Grund (35): Hauptanklage – основне обвинувачення, Grunddelikt – основний злочин; **-Ober** (50): Oberappellationsgericht – вищий апеляційний суд, Obergerichter – старший суддя; **-Schlüssel** (2): Schlüsselrecht – право дружини на відмову від майна, яке залишилось після смерті чоловіка.

Отже, як показують дані дослідження власне німецькі суфікси є найбільш продуктивними для юридичної термінології, що приводить до висновку про те, що німецька мова тяжіє до утворення власних слів і має для цього доволі потужну лексичну та морфологічну базу.

Суфіксація є найбільш продуктивним методом утворення нових термінів. Порівнявши дані суфіксального словотвору (20482) у категорії іменників та прикметників як основи термінологічної лексики із загальною продуктивністю префіксації

(3275), зробимо висновок, що суфіксація має значно більшу продуктивність – 86%. Загальна кількість іменників, утворених за допомогою власне німецьких суфіксів складає 17022 одиниці, в той час як іменників із суфіксами іншомовного походження нараховується лише 3460.

Варто зазначити, що загалом найчисельнішими є іменники жіночого роду – 9405 одиниць, тоді як іменники чоловічого роду та середнього налічують 5771 та 3958 одиниць відповідно.

Дискусійним залишається питання про напівафікси, проте дані дослідження фіксують їх продуктивність для афіксального словотвору у юридичній термінології.

ЛІТЕРАТУРА

1. Elsen, H. Grundzüge der Morphologie des Deutschen / De Gruyter Studium. – Berlin / New York: Walter de Gruyter, 2011.
2. Ludwig, M. Eichinger Deutsche Wortbildung: eine Einführung. Tübingen: Narr., 2000. — 255 s.
3. Красницька А. В. Юридичні документи: техніка складання, оформлення та редагування: [посібник] / Анжела Віталіївна Касницька. – 2-ге вид., допов. і перероб. – Київ. : Парламентське вид-во, 2006. – 528 с.
4. Немецко-русский юридический словарь [Текст] : ок. 46 000 терминов / П. И. Гришаев [и др.] ; ред. П. И. Гришаев, М. Беньямин. – 6-е изд., стереот. – М. : Руссо, 2000. – 622 с.
5. Словарь лингвистических терминов [Текст] / О. С. Ахманова. – Изд. 4-е, стер. – М. : КомКнига, 2007. – 570 с.
6. Степанова М. Д. Лексикология современного немецкого языка / М. Д. Степанова, И. И. Чернышева. — М.: Наука, 1963. — 310 с.
7. Языкознание: Большой энциклопедический словарь / Гл. ред. В.Н Яйцева, 2-е изд. – М.: Большая Российская энциклопедия, 1998. – 685 с.

Стаття надійшла до редакції 16.04.2014 р.

Золотаренко О. А., студ.,
Институт филологии КНУ имени Тараса Шевченка, г. Киев

ПРОДУКТИВНОСТЬ АФФИКСАЦИИ В ЮРИДИЧЕСКОЙ ТЕРМИНОЛОГИИ НЕМЕЦКОГО ЯЗЫКА

В статье исследованы особенности и продуктивность аффиксального словообразования в немецком языке. На материале юридической терминологии с помощью количественных методов была определена продуктивность суффиксов, префиксов и аффиксоидов в разных тематических группах. Проанализированы основные тенденции образования новых терминов на современном этапе развития немецкого языка.

Ключевые слова: термин, продуктивность, аффиксы (суффиксы, префиксы), аффиксоиды.

PRODUCTIVITY OF AFFIXATION OF LEGAL TERMINOLOGY IN GERMAN LANGUAGE

The article is devoted to the features and efficiency of affixation in German language. On the material of legal terminology the productivity of suffixes, prefixes and affixoids in different thematic groups was calculated and specified. The main trends of law-term formation are defined and analysed.

Keywords: *term, productivity, affixes (suffixes, prefixes), affixoids.*

УДК 811.161.1'42:316.77:808.1

Иванова К. А., асп.,
Институт филологии КНУ имени Тараса Шевченко, м. Київ

ПОЗИЦИЯ АВТОРА И СПОСОБЫ ЕЕ ВЫРАЖЕНИЯ В ИНФОРМАЦИОННО-АНАЛИТИЧЕСКИХ ИНТЕРНЕТ-ТЕКСТАХ

Главной задачей информационно-аналитического медиатекста является анализ информации и ее оценка. Эту задачу выполняет автор. На основе авторской позиции строится весь медиатекст: тезисы, рассуждения, оценки и выводы. В данной статье рассмотрена авторская позиция как одна из типологических характеристик информационно-аналитического медиатекста, а также описаны медиалингвистические средства выражения позиции автора.

Ключевые слова: *информационно-аналитический медиатекст, позиция автора, авторская оценка.*

Понятие «язык средств массовой информации» сегодня понимается уже не просто как весь корпус текстов в СМИ (медиатекстов), а как отдельная система функционирования языка, со своими правилами и законами. Классификация медиатекстов – один из важнейших открытых вопросов медиалингвистики. На современном этапе исследований наиболее полная классификация (но не абсолютно завершенная), которой придерживаемся мы, была предложена Т. Г. Добросклонской. Согласно этой классификации выделяются четыре функционально-жанровых типа текстов: новости, информационная аналитика, публицистика и реклама.

Каждый тип медиатекстов нуждается в выработке четких параметров, характеристик, которые, собственно, и отличают один тип текстов от другого.

Актуальность данной статьи состоит в определении одной из главных характеристик информационно-аналитических медиатекстов, а именно – наличии авторской позиции и оценки.